

بررسی نقش اجرایی سازمان سیا بر سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا با تأکید بر بحران عراق

سعید قنبری^۱

فریدون اکبرزاده^۲

چکیده:

سازمان سیا از زمان تشکیل، علاوه بر نقش شناختی و نظارتی، نقش‌های اجرایی مختلفی بنام عملیات پنهان و عملیات سری را برابر خواست سیاستگذاران انجام داده که در برخی ناکام و در بعضی دیگر موفقیت‌هایی را بدست آورده است. این سازمان علاوه بر تأثیر گذاری روی شرایط سیاسی و اقتصادی کشورهای خارجی، بر روی شرایط نظامی نیز تأثیر داشته و در جنگ‌ها عملیات‌هایی را اجرا کرده که می‌توان آن‌ها را در قالب نقش اجرایی سازمان سیا دسته بندی کرد؛ چرا که معمولاً تا زمان افشای مأموریت پنهان مانده و تا آشکار شدن آن ضربه مؤثر را به طرف مقابل وارد کرده است. پژوهش حاضر به دنبال بررسی نقش اجرایی سازمان سیا در جنگ آمریکا علیه عراق است که در رده‌های سه گانه راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی مورد ارزیابی قرار گرفته است. این پژوهش که به روش توصیفی و تحلیلی و مطالعات کتابخانه‌ای تهیه شده نشان می‌دهد سیا در عراق علاوه بر نقش شناختی نقش اجرایی چشمگیری داشته و هرچند ناکامی آمریکا در عراق نقش اجرایی آن را نیز تحت تأثیر قرار داده ولی این سازمان در عملیات آزادی عراق تلاش مؤثری از خود نشان داده و باعث تسهیل عملیات و کاهش تلفات شده است؛ عملیات روانی قبل و حین و بعد از جنگ، حضور تیم‌های عملیاتی در کردستان عراق و مرز اردن، برقراری تأمین چاه‌های نفت قبل و حین عملیات را می‌توان از بارزترین آنها نام برد. این تحقیق نشان می‌دهد چگونه می‌توان از ظرفیت سازمان‌های اطلاعاتی در راستای دستیابی موفق به اهداف جنگ استفاده کرد و هزینه و تلفات جنگ را کاهش داد.

واژه‌های کلیدی:

بحران عراق ۲۰۰۳، ۱۱ سپتامبر، سیاست گذاری، عملیات پنهان، عملیات روانی

^۱ - کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. اهواز ایران

^۲ - استادیار علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. اهواز ایران

مقدمه

امروزه نقش اطلاعات و امنیت در سیاست خارجی کشورها نسبت به سایر عوامل پر رنگتر شده بطوری که کلیه عوامل و متغیرهای مرتبط با آن، رویکردی اطلاعاتی و امنیتی به خود گرفته که برای تحقق نیازمند اطلاعات شده‌اند. بنابراین سازمان‌های اطلاعاتی بعنوان متولی اصلی برآورد اطلاعاتی در زمینه‌های مختلف از جمله سیاست خارجی نسبت به سایر بازیگران نقش مهمتری را ایفا می‌کنند.

سازمان‌های اطلاعاتی مشاورانی امین و جامع برای سیاست گذاران هستند با این وجود سیاست گذاران گهگاهی از سازمان‌های اطلاعاتی برای مقاصد غیر از تولید شناخت و نظارت استفاده می‌کنند. عملیات سرّی و یا عملیات پنهان که هدف آن تأثیر گذاری بر شرایط سیاسی، اقتصادی و نظامی در خارج کشور و گاهی اوقات، داخل کشور است، به نحوی که نقش سازمان اطلاعاتی و دولت در آن آشکار نشود و یا هیچ سند قابل استنادی برای اثبات آن وجود نداشته باشد. با بررسی ادبیات اطلاعاتی، می‌توان دو رهیافت نظری عمده را در مورد نقش اطلاعات در سیاست گذاری باز شناخت. رهیافت اول، اطلاعات را به عنوان ابزاری در جهت راهنمایی و هدایت سیاست گذاری معرفی می‌کند و در رهیافت دوم آن را ابزاری برای اجرای سیاست می‌داند. ایالات متحده که در طول سده‌های گذشته تهدیدهای سرنوشت ساز را به فرصت تبدیل کرده بنحوی که در قرن گذشته سیاست خارجی این کشور متأثر از حادثه پرل هاربر و بعد از آن فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و در دوره حاضر هم از حادثه تروریستی ۱۱ سپتامبر تدوین شده و با ایفای نقش نظامی گری با رویکرد واقع گرایی در سیاست جهان دخالت کرده و با توجه به رویکرد هر دوره، نقش اطلاعات به مراتب از سایر عوامل در سیاست خارجی پر رنگ‌تر شده است. سازمان سیا در مقاطع مختلف بعنوان ابزار اجرای سیاست و انجام عملیات سرّی در دستیابی به اهداف ایالات متحده نقش داشته که البته همه آنها موفقیت آمیز نبوده است. در این پژوهش تلاش شده به نقش سازمان سیا در اجرای سیاست پرداخته و آن را جدای از نقش‌های شناختی و نظارتی که وظیفه اصلی سازمان اطلاعاتی است مورد بررسی قرار دهد. نقش اجرایی این سازمان در بحران عراق ۲۰۰۳ را می‌توان به عنوان یکی از مصادیق ابزار اجرایی سیاست خارجی در عراق برای بر هم زدن شیرازه نظامی ارتش عراق و آماده کردن افکار عمومی جهان به ویژه مردم دو کشور عراق و آمریکا برای حمله نظامی چه از بعد توجیهی و راهبردی و چه از نظر عملیاتی و تاکتیکی اشاره کرد. در واقع آماده سازی اطلاعاتی میدان نبرد در دوره نزدیک به جنگ یکی از مأموریت‌های ویژه‌ای است که سازمان سیا در جنگ عراق

انجام داده و این مأموریت در لحظات نزدیک به جنگ با سرعت زیادی زمینه حضور نیروهای پیاده ایالات متحده آمریکا را در عراق فراهم کرده است. روش‌های استفاده شده در انجام این پژوهش توصیفی و تحلیلی می‌باشد، که با مراجعه به کتاب‌های مربوط به موضوع پژوهش و سایت‌های اینترنتی و سایر مقالات و بریده‌های نشریات و... انجام شده است. این پژوهش با توجه به اینکه تاکنون بررسی تخصصی از دیدگاه اطلاعاتی و سازمان اطلاعاتی بر حمله آمریکا به عراق و پیامدهای آن و نیز استفاده از این ابزار در سیاست خارجی و نظامی آمریکا نشده جدید بوده هرچند تاکنون در این رابطه مقالاتی ارائه شده ولی جنبه اجرایی آن مورد بررسی دقیق قرار نگرفته است. از طرفی هر ساله اطلاعات بیشتری از سازمان‌های اطلاعاتی خواسته و ناخواسته منتشر می‌شود که بر روی پژوهش‌های قبلی تأثیر می‌گذارد بنابراین این پژوهش براساس آخرین متون منتشر شده از سوی مراکز تحقیقاتی و مراکز اطلاعاتی آمریکا تهیه می‌شود.

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

یکی از خلأهای پژوهشی در مورد عوامل دخیل در سیاست‌گذاری خارجی، بررسی کارکردها و چگونگی تأثیر نهادهای اطلاعاتی در این فرایند است، به گونه‌ای که امروزه در کشورهای در حال توسعه مانند گذشته، بی‌توجهی به نقش و جایگاه اطلاعات به عنوان تأمین‌کننده منافع ملی یکی از بزرگترین شکاف‌ها در تصمیم‌گیری به شمار می‌رود. با نگرش به تحولات جهان مشاهده می‌شود در برابر پدیده‌های نو ظهور حتی سازمان‌های اطلاعاتی هم غافلگیر شده و تا مدت‌ها از بروز آن پدیده دولت‌ها و سیاست‌مداران خصوصاً کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته مات و مبهوت علل را بررسی کرده و خود به خود به سمت سازمان‌های اطلاعاتی کشیده می‌شوند.

بنابر اظهارات ژنرال تامی فرانکس اهداف حمله به عراق عبارت بودند از «نخست؛ نابودی رژیم صدام حسین. دوم؛ شناسایی، جداسازی و نابودی جنگ‌افزارهای کشتار جمعی عراق. سوم؛ جستجو و دستگیری تروریست‌ها و بیرون کردن آن‌ها از آن کشور. چهارم؛ گردآوری اطلاعات پیرامون شبکه‌های تروریست‌ها. پنجم؛ گردآوری اطلاعات پیرامون شبکه جهانی جنگ‌افزارهای کشتار جمعی. ششم؛ پایان‌دهی به تحریم‌ها و فرستادن کمک‌های انسان‌دوستانه به بی‌خانمان‌ها و بسیاری از شهروندان عراقی. هفتم؛ ایمن ساختن چاه‌های نفت عراق که به مردم این کشور

تعلق دارد؛ و در پایان، کمک به عراقی‌ها برای ایجاد شرایط لازم به منظور بر پا نمودن حکومتی عراقی که نماینده آن‌ها باشد (Sale, 2012). در نگرش به اهداف اعلام شده نشان می‌دهد که نقش اطلاعات در جنگ عراق نقشی کلیدی بوده و تا پایان جنگ جزء اصلی‌ترین ارکان این جنگ بوده است.

پژوهش‌های انجام شده در زمینه نقش اجرایی سازمان سیا در سیاست خارجی به بیان اقدامات این سازمان در طول تاریخ تأسیس آن سازمان پرداخته و بیشتر پژوهش‌ها کلی بوده و تاکنون تحقیقی با هدف نقش اجرایی این سازمان در جنگ عراق، بطور مفصل انجام نشده است. هرچند برخی رسانه‌ها با ساخت برنامه‌های مستند تلویزیونی و... بصورت موردی به این نقش اشاره کرده ولی در مجامع علمی و دانشگاهی برابر بررسی سوابق چنین پژوهشی یافته نشد. همچنین در بررسی نقش‌های گوناگون شناختی، نظارتی، اجرایی و یا نیمه دیپلماتیک یا میانجی سیاسی که سازمان سیا تاکنون در کشورهای مختلف به اجرا درآورده و در عراق نیز نقش‌های سه گانه نخست را انجام داده، جداسازی و تفکیک آن‌ها کاری بسیار موشکافانه و نزدیک به هم است بطوریکه گاهی برای بدست آوردن نقش شناختی ناگزیر به اجرای نقش اجرایی این سازمان است که در این مقاله تلاش شده از انحراف به سمت نقش‌های دیگر جلوگیری و تنها نقش اجرایی مورد بررسی قرار گیرد. البته این ذهنیت که نقش اجرایی یعنی عملیات پنهان تقسیم می‌شود می‌تواند در کشوری که حتی در آستانه جنگ نباشد و یا در حالت نه جنگ و نه صلح باشد نیز صحیح باشد ولی در مقطع جنگ عراق نقش اجرایی بیشتر آماده سازی اطلاعاتی میدان نبرد و نیز بدست آوردن اسناد و مدارک لازم برای توجیه جنگ بوده است.

اهداف پژوهش

مهم‌ترین هدفی که در این پژوهش مورد توجه محقق قرار دارد پاسخ به این سؤال است که سازمان‌های اطلاعاتی در سیاست خارجی کشورها بجز نقش‌های شناختی و نظارتی چگونه نقش اجرایی را ایفا می‌کنند و نشان دهد که سازمان‌های اطلاعاتی ایالات متحده خصوصاً سازمان سیا چه نقشی در وصول به اهداف سیاسی، اقتصادی و نظامی امریکا در بخش اجرایی را دارد.

فرضیه یا سؤالات پژوهش

- آیا بین نقش اجرایی سازمان سیا در فرایند سیاست گذاری آمریکا در عراق رابطه وجود دارد؟
- به نظر می‌رسد بین نقش اجرایی سیا در رده‌های تاکتیکی و عملیاتی و راهبردی در مقطع قبل و حین جنگ عراق رابطه وجود دارد.

تعاریف نظری (مفهومی) و عملیاتی متغیرهای پژوهش

آژانس اطلاعات مرکزی (سیا): سیا نام اختصاری سازمان مرکزی اطلاعات و جاسوسی ایالات متحده آمریکا که در سال ۱۹۴۷ بوجود آمد. این سازمان بزرگترین ارگان اطلاعاتی جامعه اطلاعاتی ایالات متحده بوده که هدف آن جمع آوری اخبار و اطلاعات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی، تکنولوژیکی و... در بیرون از مرز آمریکا، در راستای حفظ و ارتقای امنیت ملی ایالات متحده می‌باشد و رئیس آن در سال ۲۰۰۳ مسئول جامعه اطلاعاتی آمریکا محسوب می‌گردید. سیاست خارجی عبارتست از یک استراتژی یا یک رشته اعمال از پیش طرح‌ریزی شده توسط تصمیم‌گیرندگان حکومتی که مقصود آن دستیابی به اهدافی معین، در چهارچوب منافع ملی و در محیط بین‌المللی است. (مقتدر، ۱۳۵۸؛ ۱۳۲-۱۳۱). یا جهتی را که یک دولت بر می‌گزیند و در آن از خود تحرک نشان می‌دهد و نیز شیوه نگرش دولت را نسبت به جامعه بین‌المللی، سیاست خارجی می‌گویند (خوشوقت، ۱۳۷۵؛ ۱۴۵).

سیاست گذاری: سیاست گذاری عبارتست از فرایندی که طی آن، دولت مجموعه اقداماتی را برای شناسایی مسائل و موضوعات، ارائه بهترین راه حل برای حل و پیگیری آنها و اجرای راه حل انتخاب شده، انجام می‌دهد، سیاست گذاری را می‌توان به سه مرحله کلی مسأله یابی، تصمیم‌گیری و اجرای تصمیم تقسیم کرد. در ادبیات سیاست خارجی معمولاً سیاست گذاری خارجی با تصمیم‌گیری مترادف فرض شده است.

سازمان‌های اطلاعاتی: به سازمان‌ها و ارگان‌هایی که هدف آنها جمع آوری اخبار و اطلاعات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و... از کشورهای دیگر (خصوصاً دشمنان، هدف و حریف) به کمک عوامل انسانی و ابزارهای فنی و با استفاده از شیوه و شگردهای اطلاعاتی می‌باشد، سازمان اطلاعاتی گویند.

1. Central Intelligence Agency (CIA)

! Foreign Policy

جامعه اطلاعاتی: به مجموعه ارگان‌ها و سازمان‌های اطلاعاتی و ضد اطلاعاتی موجود در یک کشور که هدف اصلی آن‌ها تأمین امنیت ملی کشور می‌باشد.

عملیات پنهانی: کوشش‌هایی که برای تأثیر گذاری بر روند حوادث در یک کشور خارجی، بدون آنکه جای پای از خود باقی بگذارد، توسط بخش عملیات پنهانی طراحی و به اجرا در می‌آید. این نوع عملیات گرچه به کلی با امور جاسوسی تفاوت دارد ولی انجام آن را غالباً به سیا محول می‌کنند. زیرا تنها سازمان سیا است که می‌تواند عملی را بدون جنجال تبلیغاتی، با حداکثر پنهان کاری سیاسی، و سازماندهی شبه نظامی مخفی به اجرا درآورد (ترنر، ۱۳۹۵: ۱۱۱). عملیات پنهان فاصله بین دیپلماسی و جنگ را پر می‌کند و زمانی که این دو دیگر قادر به تجویز سیاست نباشند عملیات پنهان صورت می‌گیرد. اقدام به عملیات پنهان در جواب حرکت تهاجمی هرگز امکان پذیر نیست و نمی‌توان آن را به صورت پاسخ مستقیم تلقی کرد (همان، ۱۳۴). عملیات پنهان به دو بخش عملیات سری و محرمانه تقسیم می‌شود.

عملیات سری: عملیاتی است که شرکت دولت در آن‌ها تأیید نمی‌شود. در صورتی که عملیات محرمانه، به گفته مقامات ارشد دولتی، عملیاتی است که هرچند قرار است محرمانه بماند، چنان چه کشف شد یا ناخواسته برملا گردید، تصدیق مشارکت دولت در آن‌ها مجاز است. قادر بودن به تصدیق مشارکت در عملیات محرمانه، پرسنل نظامی را تحت بعضی حمایت‌های کنوانسیون ژنو قرار می‌دهد. اما مشارکت در عملیات سری، هرگونه حقوقی را از سربازان بر اساس مقررات همان کنوانسیون سلب می‌کند (پریست، ۱۳۹۲: ۲۷۵).

پیشینه پژوهش

- علوی، فر ناصر در کتاب جهان در قلمرو سازمان‌های اطلاعاتی (۱۳۸۲) انتشارات دواوین تهران به بررسی سازمان‌های اطلاعاتی و بررسی ساختار عملکرد این سازمان‌ها پرداخته و در بخش دوم کتاب تعدادی از سازمان‌های اطلاعاتی تأثیر گذار در جهان را از جمله آژانس اطلاعات مرکزی امریکا (سیا) را مورد بررسی قرار داده است. در این کتاب علاوه بر معرفی سازمان سیا

^۱ - اصطلاح سری (covert) در مقابل زیرزمینی یا محرمانه (clandestine or secret) به معنای عملیاتی است که باید مخفی بماند تا در صورت لزوم امریکا بتواند درگیری خود را در آن انکار کند. عملیات زیرزمینی یا محرمانه نیز مخفی است، اما در صورتی که کشف شد، دخالت یا حمایت ایالات متحد در آن می‌تواند تصدیق شود. طبق قانون، عملیات نظامی، حتی اگر کاملاً پنهانی باشد، نمی‌تواند سری خوانده شود. هرچند مرز بین سری و محرمانه تیره و تار شده است. (پریست، ۱۳۹۲: ۲۹ و ۳۰).

به برخی از عملیات‌های پنهانی این سازمان در کشورهای مختلف پرداخته است ولی مربوط به قبل از جنگ سال ۲۰۰۳ آمریکا علیه عراق است.

-سلیمی، اسماعیل (۱۳۹۰) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود در واحد علوم و تحقیقات مرکز اهواز با عنوان: نقش سازمان اطلاعات مرکزی (سیا) در پیشبرد استراتژی‌ها و سیاست‌های ایالات متحده آمریکا عنوان داشته سازمان سیا بعنوان یکی از بازوهای اجرایی ایالات متحده در پیشبرد اهداف و سیاست‌های ایالات متحده عمل می‌نماید. یعنی هر جا که وزارت خارجه آمریکا به دلیل فشارهای بین‌المللی و شعارهای حقوق بشری و دیگر معذورات در روابط بین‌الملل نتوانسته به اهداف آمریکا جامعه عمل بپوشاند، سازمان سیا این مسئولیت را بر عهده گرفته و با هدایت عملیات‌های پنهانی و گاهاً شبه نظامی و... توانسته است، نیت و خواسته‌های دولت مردان ایالات متحده را تأمین نماید. این پژوهش به عملیات‌های مختلف سیا در طول تاریخ این سازمان پرداخته ولی موضوع عراق به صورت تخصصی بررسی نشده است.

-میر محمدی، مهدی (شهریور ۱۳۹۰) سازمان‌های اطلاعاتی و سیاست خارجی: چارچوبی برای تحلیل، به بررسی دو نقش شناختی و اجرایی برای اطلاعات در سیاست گذاری خارجی پرداخته و مدعی رابطه دو سویه میان سیاست خارجی و اطلاعات است. از یک سو نوع سیاست خارجی و نیازمندی‌های اطلاعاتی سیاست‌گذاران خارجی، دستور کار و سیاست اطلاعاتی را تعیین می‌کند و از سوی دیگر، سازمان‌های اطلاعاتی با محصولات شناختی خود، در شکل برداشت سیاست‌گذاران و موضوعات و مسائل سیاست خارجی تأثیر می‌گذارند.

-محمدی لرد، عبدالحمود (۱۳۹۰) با موضوع: سازمان‌های اطلاعاتی و ثبات سیاسی، عنوان داشته، تأثیر سازمان‌های اطلاعاتی بعنوان متغیر مستقل بر ثبات سیاسی بعنوان متغیر وابسته در نحوه تعامل آنها با متغیرهای واسطه‌ای چون محرومیت نسبی، فرصت‌های سیاسی، فرهنگ سیاسی و مشکلات اقتصادی بروز و ظهور می‌کند. در پایان بهترین راهبرد سازمان‌های اطلاعاتی برای ایجاد ثبات سیاسی، تمرکز بر اقدام شناختی بجای اقدام پنهان و مشارکت در فرایند سیاست گذاری بجای ایفای نقش هشدار دهنده معرفی شده است.

-موسسه رند در آوریل سال ۲۰۱۶ در مقاله‌ای عنوان داشته وزارت خارجه آمریکا و سازمان‌های اطلاعاتی آن می‌باید روش‌های خود را به شکلی ارتقاء دهند که بتوانند گروه‌های مخالف

۱- اما در صورتی که کشف شد، دخالت یا حمایت ایالات متحده در آن می‌تواند تصدیق شود. طبق قانون، عملیات نظامی، حتی اگر کاملاً پنهانی باشد، نمی‌تواند سری خوانده شود. هرچند مرز بین سری و محرمانه تیره و تار شده است. (پریست، ۱۳۹۲: ۲۹ و ۳۰).

دموکراتیک در کشورهای متخاصم و دیکتاتوری را حمایت کنند و در عین حال منافع و ریسک استفاده از این روش‌ها را ارزیابی کنند. در این گزارش به گزینه غیر نظامی یا قدرت اعمال فشار (P2C) پرداخته و نوعی کاوش با هدف تشویق مطالعات، بحث‌ها و برنامه ریزی و سیاست گذاری بیشتر در این زمینه را دنبال می‌کند.

-سلیمانی احمد و همکاران، بررسی عملیات روانی امریکا علیه عراق در جنگ ۲۰۰۳ میلادی در این پژوهش تاکتیک‌ها و تکنیک‌های عملیات روانی امریکا علیه عراق که شامل ۴۹ تکنیک در رده تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی از سوی امریکا در عراق انجام گرفته است.

مبانی نظری

روند ساخته شدن سیاست خارجی در هر کشوری متأثر از عوامل و متغیرهای گوناگونی است. به جز برخی از متغیرهایی که ریشه در فرهنگ، هنجارها، و آرمان‌های ملی هر کشور دارند، دیگر متغیرهای مؤثر در ساخته شدن سیاست خارجی در همه کشورهای دنیا کم و بیش یکسانند. یکی از عوامل مؤثر در این روند نهادهای اطلاعاتی هر کشورند (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۹۹). در فرایند سیاست گذاری خارجی، افراد، نهادها، سازمان‌ها و دستگاه‌های گوناگونی دخالت دارند و هر یک تحت شرایط خاص و در نظام‌های سیاسی مختلف دارای نقش‌های متفاوتی هستند. یکی از مهم‌ترین نهادهایی که در فرایند سیاست خارجی دخالت دارند؛ سازمان‌های اطلاعاتی و جاسوسی است این گونه سازمان‌ها و افرادی که در رأس چنین نهادهایی قرار دارند در فرایند تصمیم‌گیری نقش مؤثری دارند. اهمیت دستگاه‌های مزبور به سبب دارا بودن اطلاعات و دسترسی به مراکز قدرت است. اصولاً این سازمان‌ها باید اطلاعات و تحلیل‌های گوناگونی در زمینه مسائل روابط خارجی و سیاست بین الملل در اختیار رؤسای دیپلماسی قرار دهند تا آنها با در نظر گرفتن شرایط و مقتضیات، از این اطلاعات برای سیاست گذاری‌ها و اجرای سیاست خارجی بهره‌گیرند (قوام، ۱۳۸۴: ۲۳۸-۲۲۱).

سیاست خارجی و نقش سازمان‌های اطلاعات

سازمان‌های اطلاعاتی، در واقع، ابزار شناختی در دست سیاست‌گذاران، برای مشاهده بهتر دنیای اطراف هستند. با این وجود، گاهی اوقات سیاست‌گذاران از سازمان‌های اطلاعاتی برای مقاصد غیر از تولید شناخت و پشتیبانی شناختی از سیاست گذاری استفاده می‌کنند. اقدامات پنهان، به آن دسته از فعالیت‌های سازمان‌های اطلاعاتی اطلاق می‌شود که برای اجرای

سیاست خاص ملی، به طور خاص در حوزه سیاست خارجی و امنیت ملی، انجام می‌شوند. هدف اقدام پنهان، تأثیرگذاری بر شرایط سیاسی، اقتصادی و نظامی در خارج کشور و گاهی اوقات، داخل کشور است، به نحوی که نقش سازمان اطلاعاتی در آن آشکار نشود یا هیچ سند قابل استنادی برای اثبات آن وجود نداشته باشد (میرمحمدی، ۱۳۹۰، ج: از Polmar & Allen, 1997, 139).

رابطه نقش شناختی و اجرایی سازمان اطلاعاتی در مناسبات سیاسی

نقش شناختی، مهم‌ترین و پایدارترین نقش اطلاعات در سیاست گذاری است، اما در کنار آن، انجام وظایف اجرایی در فرایند سیاست گذاری نیز نقش دیگری است که سازمان‌های اطلاعاتی گاهی برعهده می‌گیرند. در واقع، نقش اطلاعات در سیاست گذاری را می‌توان در طیفی تصور کرد که از نقش شناختی تا نقش اجرایی را در بر می‌گیرد (میرمحمدی، ۱۳۹۰، الف).

نقش اجرایی سازمان اطلاعاتی در زمان صلح و یا زمان سردی روابط حساس‌تر و پیچیدگی بیشتری دارد چرا که این سازمان نباید ردپایی از خود بر جای گذارد ولی در زمان جنگ، نقش اجرایی سازمان مانند حضور فیزیکی عوامل اطلاعاتی و نیروهای ویژه اطلاعاتی در میدان نبرد قابل توجه بوده اما در زمان صلح افشای عملیات ویژه سبب تیرگی روابط می‌شود.

چون تأثیر سازمان‌های اطلاعاتی بر ثبات سیاسی به صورت غیر مستقیم و با واسطه است و از طرفی، مهم‌ترین وظیفه سازمان اطلاعاتی، جمع آوری اطلاعات است تا اقدام پنهان، به طور معمول، رهبران کشور از سازمان‌های اطلاعاتی انتظار دارند به عنوان عامل هشداردهنده، تهدیدات غیر قابل پیش بینی را به اطلاع آنها برسانند، اما در جهان توفنده کنونی، به دلیل مسلط شدن چالش‌های شبکه‌ای و تغییر واقعیات اجتماعی به صورت پویا، غیرخطی و سریع، تهدیدات جدید به صورت غیرمنتظره بروز می‌یابند و به این دلیل، سازمان‌های اطلاعاتی قادر به تعقیب یا پیش بینی آنها نیستند. بنابراین، در جهان امروزی، امکان ایفای نقش سنتی «ارائه هشدارهای استراتژیک به تصمیم‌گیران» برای سازمان‌های اطلاعاتی وجود ندارد. از این رو سیاست‌گذاران معمولاً انتظار دارند سازمان‌های اطلاعاتی پشتیبان تصمیمات آنها باشند، نه شکل دهنده آن تصمیمات (محمدی لرد، ۱۳۹۰).

نقش اجرایی سیا در سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا

از مطالعه پیشینه سازمان سیا می‌توان به این نتیجه رسید که این سازمان در آغاز تشکیل، سازمانی با آزادی‌های گسترده و به نوعی خود سر بوده و از سوی سیاست‌مداران به شدت

حمایت شده ولی به مرور زمان، قوانین حمایت از آزادی و حقوق بشر و... این سازمان را محدود کرده و در نهایت به وظیفه ذاتی خود که وظیفه شناختی و ابزار نظارتی و بطور محدود عملیات پنهان بوده پرداخته است.

سازمان سیا با توجه به قدمت و سابقه خود کلیه نقش‌ها را به اجرا در آورده و بسیاری از نقش‌ها را ایفا کرده و کم و کاستی‌های دخالت سازمان اطلاعاتی در امور گوناگون را برآورده کرده هرچند در برخی از آنها ناکام مانده است. این سازمان در قضیه صلح اعراب و اسرائیل نقش بسیار پررنگی داشت و اصولاً با توجه به علاقه کشورهای عربی به سازمان سیا دولت امریکا تصمیم می‌گیرد رئیس وقت سیا (جرج تننت) را نماینده و میانجی قرار دهد. ولی در زمان بوش پسر دولت علاقه‌ای به اجرای نقش نیمه دیپلماتیک از سوی سیا نشان نمی‌داد.

عملیات پنهان خود به دو بخش تقسیم می‌شود و آن اقداماتی که برای رسیدن به اطلاعات و جاسوسی طرح ریزی و اجرا می‌گردد و اصطلاحاً عملیات اطلاعاتی گفته می‌شود. عملیات پنهان محرمانه بوده که در صورت فاش شدن دولت مسئولیت آن را بر عهده می‌گیرد. ولی عملیاتی که برای براندازی، خرابکاری و عملیات ایذایی، ربایش و... توسط سازمان اطلاعاتی اجرا می‌گردد عملیات سری بوده و دولت مسئولیتی بابت افشای آن ندارد از طرفی کشور مقابل نیز تعهدی برای اجرای مفاد کنوانسیون بین‌المللی ژنو ندارد.

استفاده از اقدام پنهان برای توسعه منافع و امنیت ملی گاهی با عنوان گزینه سوم در کشورداری یاد می‌شود؛ زیرا اقدام پنهان گزینه‌ای است که از لحاظ ویژگی‌ها مابین اقدامات دیپلماتیک و جنگ تمام عیار قرار دارد. این اقدام بشرح زیر طبقه‌بندی می‌شود: (مشرق نیوز، ۱۳۹۲، کد ۲۰۱۳۸۳).

عملیات روانی یا تبلیغات، عملیات‌های سیاسی، عملیات اقتصادی، عملیات‌های شبه‌نظامی. عملیات‌های روانی می‌توانند در قالب راه‌اندازی رادیو، تلویزیون یا سایر رسانه‌ها باشند؛ عملیات‌های اقتصادی نیز معمولاً در قالب اقداماتی برای از بین بردن منابع و عوامل تولید اقتصادی یک کشور یا سنگ‌اندازی بر سر راه اقدامات اقتصادی‌اش انجام می‌شوند و عملیات‌های شبه‌نظامی نیز در قالب راه‌اندازی کودتاها و حمایت از آنها، ترور هدفمند یا تشکیل و حمایت از گروه‌های شبه شورشی شبه‌نظامی اجرایی می‌شوند (همان).

اگرچه این سازمان می‌بایست تحت نظارت رئیس‌جمهور امریکا عمل کند، در موارد متعدد از جمله انجام اقدامات در لائوس، برمه، خلیج خوک‌ها، سازمان مزبور مستقل عمل کرده بود. در

---

¹.George Tenet

دوران کندی سعی شد بر این سازمان و مسئولان آن نظارت‌ها اعمال شود. همچنین به دنبال ماجرای واترگیت، کنگره آمریکا کمیته‌ای را در سال ۱۹۷۶ برای رسیدگی به فعالیت‌های سیا به وجود آورد و این تصمیم تا حدودی قدرت سازمان مبرور را محدود کرد (قوام، ۱۳۸۴؛ ۲۳۷).

رفتار دولت آمریکا در جریان خلیج خوک‌ها و مذاکرات شورای امنیت ملی آمریکا نشان می‌دهد که هرکدام از مراکز دولتی مانند وزارت خارجه، سازمان مرکزی اطلاعات، وزارت دفاع و... آن طرحی را پیشنهاد می‌کردند که منافع مرکز و یا اداره خود را حد اکثر می‌ساخت (آلیسن، ۱۳۶۴؛ ۲۶۶).

در دوران جنگ سرد سازمان جاسوسی آمریکا حمله‌ای را علیه اتحاد شوروی هدایت کرد در این راستا کارمندان و اصحاب رسانه و مطبوعات آمریکا در عملیات جاسوسی شرکت جستند این سازمان رادیوهایی را برای مردم شوروی راه انداز کرد و به ۱۷۰ دانشگاه و مرکز تحقیقاتی در آمریکا مأموریت داد فقط برای بررسی وضعیت اتحاد شوروی فعالیت نمایند (خلیفه، ۱۳۸۸، ۱۰۹).

در دوره ریگان رئیس جمهور آمریکا که به «امپراطوری شیطان» معروف شد به سازمان اطلاعاتی این کشور طرح محاصره اقتصادی و تکنولوژیکی اتحاد شوروی داده شد و بیش از چهار هزار مرکز شنود راه اندازی شد، این مراکز در پایگاه‌های زمینی، یا شناورهای زیر دریایی، یا هواپیماها و یا روی کشتی‌های بزرگ نصب شده بودند این مراکز زیر نظر آژانس امنیت ملی آمریکا فعالیت می‌کردند و هدف از این اقدامات فروپاشی اتحاد شوروی از داخل و خارج و راه اندازی جنگی علیه آن بود. البته در این راه سازمان‌های اطلاعاتی سایر کشورهای غربی از جمله انگلیس نیز شرکت داشتند (همان، ۱۰۳، به نقل از شیرونین، ۱۹۹۸). شکی نیست یکی از مهم‌ترین رموز جنگ سرد همان ارتباط پنهان، مبهم و پشت پرده این جنگ با دستگاه‌های اطلاعاتی آمریکا و انگلیس و اسرائیل می‌باشد (همان).

در جریان عملیات علیه طالبان، روز ۱۷ اکتبر ۲۰۰۱ نیروهای ویژه آمریکا وارد افغانستان شدند و با اطلاعاتی که سیا به آنها داد در حال پیشروی به سوی اهداف طالبان و القاعده بودند. جنگ هوایی در حال گسترش بود و صحنه را در جهت غلبه بر دشمن تغییر می‌داد (تنت، ۱۳۸۸؛ ۲۴۱).

جنگ افغانستان با ۱۱۰ افسر سیا، ۳۱۶ نفر نیروی ویژه و گروهی از افسران مهاجم فرماندهی عملیات ویژه مشترک پایان یافت و حکومت طالبان شکست خورد. این عملیات در اجرای طرح سیا موفق شد. طرح سیا یکی از موفق‌ترین طرح‌هایی است که در تاریخ این سازمان اجرا شده است. از آن پس سیا به دنبال دستگیری و کشتن رهبران القاعده و طالبان بود (همان؛ ۲۵۲).

تشدید مأموریت اجرایی سیا بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر

روز ۲۶ سپتامبر ۲۰۰۱ رئیس جمهور بوش از ستاد مرکزی سیا بازدید کرد و گفت: «مردم آمریکا انتظار یک اقدام تمام و کمال، بی وقفه و تمام وقت را دارند و این دقیقاً همان است که سیا انجام می‌دهد.» (تنت، ۱۳۸۸؛ ۲۳۷).

در حقیقت، هدایت سیاست جنگ علیه تروریسم توسط بوش، بعد از حمله به افغانستان به سمت رژیم صدام حسین، بدون ارائه اطلاعات قابل اعتماد و معتبر از سوی سازمان سیا یا دیگر نهادهای اطلاعاتی آمریکا مبنی بر اینکه صدام در حملات یازده سپتامبر به بن لادن کمک کرده و همچنین، در پی ساختن سلاح اتمی است، ممکن نبود. در راستای این هدف، سازمان سیا به کمک روش‌های فنی و عوامل انسانی، برای جمع‌آوری اطلاعات از عراق بسیار تلاش کرد، فعالیتی که مهم‌ترین نقش آن، ارزیابی میزان تهدیدها و خطرهای ناشی از صدام بود. این ارزیابی‌ها، بیش از آنکه نقشی در طراحی و سیاست‌گذاری درباره عراق داشته باشند، در جلب حمایت افکار عمومی آمریکا و متحدان آن برای حمله به عراق بسیار ضروری بودند (گلشن پژوه، ۱۳۹۱).

بحث و یافته‌ها

سؤال این پژوهش بررسی رابطه میان اژانس اطلاعات مرکزی آمریکا با سیاست خارجی این کشور است. آیا بین نقش اجرایی سازمان سیا در فرایند سیاست‌گذاری آمریکا رابطه وجود دارد؟ در این بخش با توجه به اینکه ایالات متحده در آستانه جنگ و حمله به عراق بود نقش سازمان سیا نیز به مرحله حساسی رسیده و سیا به میدان جنگ عراق حضور یافت بنابراین دوره‌ای پیش از جنگ، در آستانه جنگ و زمان حمله مورد بررسی قرار گرفت.

نقش اجرایی سازمان سیا پیش از جنگ

الف) تلاش سیا برای دست‌یابی به اطلاعات سلاح‌های کشتار جمعی از خاک عراق
سیا در جریان جنگ عراق از اطلاعات سازمان‌های اطلاعاتی خارجی و نیز ربایش افراد دارای دسترسی به پروژه‌های تسلیحاتی عراق استفاده کرد که با توجه به اینکه موضوع مقاله نقش اجرایی است و آن اقدامات به موضوعات شناختی و نظارتی مرتبط است در اینجا به اقدامات سیا در صحنه عملیات عراق پرداخته شده ولی با توجه به اهمیت موضوع درباره یک مورد اقدام اجرایی خارج از صحنه نیز بحث شده است:

در آذرماه سال ۱۳۸۰، شخصی به نام «ابن الشیخ اللیبی» [در افغانستان] دستگیر شد. این شخص لیبیایی، یک پادگان آموزشی وابسته به سازمان القاعده را در پاکستان اداره می‌کرد. این شخص، به بازجوهای سازمان تحقیقات فدرال (اف.بی.آی) خبر داد که میان صدام و القاعده، ارتباطی وجود ندارد. اما پس از مدتی بازجویی از این شخص، سازمان سیا، این شخص را به مصر منتقل کرد (شبکه العالم، ۱۳۹۵؛ کد: ۱۸۳۷۱۵۸).

در مصر به لحاظ قوانین آن کشور دست بازجوها برای گرفتن اعتراف نسبت به ایالات متحده بازتر بود بنابراین وی را تحت فشار تکنیک‌های بازجویی قرار داده که در نهایت زیر فشار به ارتباط القاعده با صدام اعتراف کرد.

خالد شیخ محمد بعداً بخشی از آنچه را که تحت بازجویی گفته بود و این اعتراف بخش مهمی از اطلاعات سیا در مورد القاعده را تشکیل می‌داد تکذیب نمود (ریزن، ۱۳۸۶) بوش به جای اف. بی. آی یا پنتاگون، سیا را مأمور بازجویی از زندانیان بلندپایه القاعده کرد چرا که نمی‌خواست فعالان القاعده با محاکمه در آمریکا، تحت حمایت نظام قضایی ایالات متحده قرار بگیرند (همان).

الیببی که متوجه وخامت شرایط شد، هنگامی که به مصر رسید، برای بهبود شرایط و فراهم کردن امکان برخورد مناسب‌تر، گفت؛ بن لادن، دو تن از عناصر خود را به عراق فرستاد تا برای استفاده از سلاح‌های بیولوژیک و شیمیایی، آموزش ببینند. از آن که داستان الیببی، بهانه‌های لازم را برای حمله به عراق، فراهم می‌کرد نت و پاول به همین گفته‌ها استناد کردند و این موضوع، در روز چهارشنبه، ۱۰ مهر ۱۳۸۱، به بخش اصلی سخنرانی جورج بوش در شهر سین سینتاتی در ایالت اوهایو تبدیل شد. بوش گفت «مطلع شدیم که عراق، ساخت بمب و استفاده از سموم و گازهای کشنده را به عناصر القاعده آموزش داده است» اما ابن الشیخ اللیبی، به محض بازگشت به زندان‌های آمریکا در روز شنبه، ۲۵ بهمن ۱۳۸۲، دروغ‌هایی که به بازجویان مصری گفته بود را انکار کرد و به بازجویان سیا گفت وقتی مصری‌ها او را زدند و شکنجه و تهدید کردند، به ناچار، اظهارات مربوط به «ارتباط القاعده با صدام و آموزش استفاده از مواد سمی به این سازمان» را از خودش ساخته است (شبکه العالم، ۱۳۹۵؛ کد: ۱۸۳۷۱۵۸).

الزرقاوی در مه ۲۰۰۲ با نامی جعلی در پوشش خدمات درمانی وارد عراق شده بود. در آن زمان زرقاوی در شمال شرق عراق اردوگاه‌های انصارالاسلام را هدایت می‌کرد. انصارالاسلام یک گروه اسلامی تندرو گرد بود که ارتباطات نزدیکی با القاعده داشت. در تابستان همان سال تعدادی از اعضای القاعده در بغداد بدون ترس گرد هم آمده بودند (نت، ۱۳۸۸؛ ۳۸۸-۳۷۶).

ب) اعزام خویشاوندان مقیم آمریکای دانشمندان عراقی

یکی دیگر از برنامه‌های سیا اعزام پنهانی خویشاوندان مقیم آمریکای دانشمندان عراقی دخیل در برنامه‌های هسته‌ای به بغداد جهت کسب اطلاعات است. از جمله در مه ۲۰۰۲ خانم سوسن الحداد عراقی مقیم آمریکا از جانب سیا دعوت به همکاری شد. مأموران سیا به وی گفتند که در یک مأموریت مخفی به عراق رفته و با برادر خود سعد توفیق که از دانشمندان کلیدی در برنامه‌های تسلیحاتی مخفی صدام بود تماس برقرار نماید. خانم الحداد پس از طی آموزش‌های لازم با گذرنامه آمریکایی وارد بغداد شد. برادر وی سعد توفیق در ساخت راکتوری کوچک که پس از بمباران راکتور اوزیراک که توسط اسرائیل، در دست ساخت بود نقشی کلیدی داشت. قرار بود این راکتور کوچک به شیوه‌ای قدیمی و متفاوت امکان ساخت بمب اتمی را برای عراق فراهم کند. اما آمریکایی‌ها بدون هیچ اطلاعی از این برنامه هسته‌ای و مکان آن، در سال ۱۹۹۱ تصادفاً آن را بمباران کرده بودند. وقتی سعد با سؤالات مطرح شده از سوی خواهرش در بغداد مواجه شد با شگفتی گفت که خود آمریکایی‌ها می‌دانند که هیچ برنامه هسته‌ای باقی نمانده است! و عراق حتی توان تهیه تجهیزات برنامه‌های متعارف صنعتی خود را هم ندارد. اطلاعات جمع‌آوری شده توسط خانم الحداد با اطلاعات دیگر افرادی که به بغداد رفتند مطابقت داشت نشان می‌داد که برنامه‌های سلاح‌های کشتار جمعی عراق از سال‌ها قبل نابود شده است. مقامات سیا این شواهد را نادیده گرفتند و حتی از ارسال آن برای مقامات عالی کاخ سفید و بوش خودداری نمودند. در اکتبر ۲۰۰۲ جامعه اطلاعاتی آمریکا گزارش جامعی را در مورد سلاح‌های کشتار جمعی عراق منتشر کرد و با اطمینان اعلام نمود که عراق در حال بازسازی برنامه هسته‌ای خود می‌باشد (ریزن، ۱۳۸۶).

ج) برنامه‌های آماده سازی اطلاعاتی میدان نبرد سازمان سیا در جنگ عراق در رده عملیاتی و تاکتیکی^۱ در این سؤال که آیا بین نقش اجرایی سازمان سیا در فرایند سیاست گذاری آمریکا در عراق رابطه وجود دارد؟ به بررسی عملکرد اجرایی سازمان سیا در حمله به عراق پرداخته و اقدامات پنهان و اطلاعاتی سیا مورد بررسی قرار گرفته است. کمک به طرح ریزی حفاظت از نیروهای نظامی، همکاری‌های بین سازمانی و شناسایی هر گونه خطرات نفتی که ممکن است پس از ورود نیروهای آمریکایی به عراق از طریق مرزهای جنوبی و شمالی با آن روبرو شوند بود. تلاش برای شناسایی تأسیسات نفتی که احتمالاً بمب گذاری شده و سایر خطرات مواد نفتی مانند وجود گازهای خطرناک و تجهیزات تحت فشار. نتایج این تلاش‌ها در استراتژی فرماندهی مرکزی آمریکا برای حمله به عراق و بازسازی آن گنجانیده شد. جامعه اطلاعاتی از نزدیک با

۱- تمام مطالب این بند برگرفته از گزارش منتشر شده سیا در سایت این سازمان به آدرس cia.gov/ann-rpt-2003/Iraq است.

فرماندهی مرکزی ایالات متحده (USCENTCOM's)^۱ کار می‌کرد تا داده‌های تخصصی اطلاعات در مورد تمرکز مسائل و پاسخ نیازمندی‌های حیاتی (ع.ا.ا.)^۲ و مانند آنها را ارائه دهد. آژانس اطلاعات مرکزی (CIA) ارزیابی‌های اطلاعاتی درباره عراق، ارتش عراق، قبایل و افراد کلیدی برای برنامه ریزی و استفاده در عملیات نظامی را بعمل آورد. به درخواست فرماندهی مرکزی ایالات متحده سیا بر روی نیروهای نظامی و شبه نظامی عراق کار کرده، و در نهایت در برآورد نقاط قوت دشمن و برنامه ریزی عملیات ائتلاف استفاده شد.

سازمان سیا روش جدید اطلاعاتی و طراحی ابزارهای جدید برای پشتیبانی از برنامه ریزی جنگ عراق و حفاظت از نیروها را توسعه داد. این تلاش‌ها شامل ارزیابی یک هیدرولوژیست در استفاده عراق از جاری کردن سیل و واحد آب و هوا در صورت استفاده از سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیکی (CBW) یا گاز سولفید هیدروژن و دود حاصل از سوزاندن میدان‌های نفتی می‌شد. قبل از عملیات، سازمان سیا به طور مستقل و نیز همراه با سایر سازمان‌ها به جمع‌آوری اطلاعات از تأسیسات مشکوک به سلاح‌های کشتار جمعی عراق و همچنین پرنده‌های بدون سرنشین و برنامه‌های موشکی پرداخت. با استفاده از داده‌ها در اینترنت منبع باز، سیا دو رام CD حاوی اطلاعات در برنامه سلاح‌های کشتار جمعی عراق و دانشمندان تولید کرد.

سازمان سیا اطلاعاتی پیش و حین عملیات برای شناسایی افسران سرویس اطلاعاتی عراق و یا عوامل خودجمع‌آوری کرد، همچنین اطلاعاتی در زمینه جنبه‌های تاکتیکی زمین و شناسایی منابع مالی رژیم صدام حسین جمع‌آوری کرد.

تحلیل‌گران سیا برآورد گسترش نیروی‌های عراقی و برنامه‌های دفاعی را در زمان حمله با هدف بمباران؛ و پشتیبانی از عملیات نجات ارائه دادند. سازمان سیا یک سری تحقیقات برای حمایت از عملیات در عراق و ارزیابی حمایت از مردم عراق در برابر تروریسم منتشر کرد.

سازمان سیا یک نقشه دیجیتالی از عراق که تمام گذرگاه‌های مرزی و داده‌های جغرافیایی دقیق در آن ثبت شده بود را برای کمک به برنامه ریزان نظامی تهیه کرد. سیا هفته‌نامه «مدیا گویند» را که خلاصه‌ای از تحولات عراق پس از صدام را منتشر می‌کرد تهیه کرد. همچنین

۱- سنکوم (Central Command - ستاد فرماندهی) مرکز فرماندهی وزارت دفاع (Defense Department) قرارگاه آن در مک دیل (Mac Dill AFB). سنکوم فرماندهی سپاهیان و عملیات نظامی آمریکا در خاورمیانه، شمال آفریقا، و آسیای مرکزی را برعهده دارد. (پرست، ۱۳۹۲: ۹). این فرماندهی در تامپا، مرکز اطلاعات تازه‌ای برای ستاد فرماندهی در مساحتی معادل ۲۷۰۰۰۰ فوت مربع [حدود ۹ هکتار] در دست ساختمان دارد و قرار است یک ساختمان دیگر به مساحت ۵۱۰۰۰ فوت مربع مخصوص بخش عملیات ویژه احداث کند. (پرست، ۱۳۹۲: ۱۰۲).

۲- عناصر اصلی اخبار به نگرانی‌ها و دغدغه اصلی فرماندهان میدان نبرد گفته می‌شود.

تجزیه و تحلیل وضعیت انسانی در عراق، ارزیابی شرایط زندگی و شناسایی اقدامات مورد نیاز برای بهبود خدمات اساسی، از جمله برق، آب و فاضلاب، مواد غذایی، مراقبت‌های بهداشتی، و پلیس ارائه داد. حمایت سیا از سیاست‌گذاران در طول مراحل اولیه برنامه ریزی برای کمک و بازسازی عراق، کاهش نیازهای مردم عراق در طول و پس از جنگ، به ویژه نیاز به آب و غذا. سازمان سیا یک مدل اقتصادی که سیاست‌گذاران با تجزیه و تحلیل عملی در هزینه بازسازی عراق و تأثیر سطوح مختلف را تهیه کرد. همچنین مدل ارزیابی دقیق از تعادل مالی عراق، پتانسیل رشد، و چشم انداز اشتغال به سیاست‌گذاران ارائه داد.

سازمان سیا یک سایت آنلاین که در آن گزارش‌های سیا درباره عراق و تجزیه و تحلیل را بصورت یکجا در دسترس استفاده‌کنندگان نظامی در سطح خیلی محرمانه قرار می‌داد دایر کرد. علاوه بر این، اداره اطلاعات سیا (DI) محصولات خود را با یک وب سایت جدید امن و سریع در دسترس ارتش و سربازان لبه جلوی منطقه نبرد قرار داد.

با توجه به خواست سیاست‌گذاران از سیا این سازمان یک برنامه استراتژیک برای خنثی کردن فعالیت‌های تروریسم عراق در واکنش به جنگ را توسعه داد. یکی از نتایج اقدامات برنامه استراتژیک، اخلال در فعالیت‌های جایگزینی و هواداران این گروه‌ها و در نتیجه خنثی کردن حملات توسط این گروه در طول عملیات آزادی عراق بوده است. سازمان سیا ارزیابی‌های مکرر از سطح حمایت بین‌المللی از اقدامات آمریکا در عراق و تمایل به اعزام سرباز یا پشتیبانی نظامی برای جنگ یا عملیات پس از جنگ ارائه داد. (cia.gov /ann-rpt-2003)

اقدامات عملی سیا در صحنه عملیات در آستانه و حین جنگ

گروه عملیات عراق مرکز مأموریت سازمان سیا، طرح‌هایی را تهیه کرده بود که قرار بود دستور اجرای آن در عراق یا در اطراف این کشور صادر شود. این گروه تاریخ عملیات علیه عراق را از ۱۹۹۱ به بعد بررسی کرده بود و نشان می‌داد صدام تنها از طریق عملیات پنهان نابود نخواهد شد. تعدادی دیگر از مقامات آگاه دولتی و مفسران رسانه‌ای در آغاز سال ۲۰۰۲ به این نتیجه رسیدند که سیا مایل نیست چنین عملیات دشواری را به اجرا درآورد. کارشناسان سیا اعتقاد داشتند صدام چنان در عراق ریشه دوانده و چنان لایه‌های مختلف امنیتی در پیرامون خود ایجاد کرده که نمی‌توان به سادگی او را کنار زد. در صورت از بین رفتن شخص صدام ولی رژیم او از بین نمی‌رفت و دولت آمریکا به دنبال تبدیل عراق به الگوی دموکراسی در خاورمیانه بود (تنت، ۱۳۸۸؛ ۳۳۵-۳۳۴).

نخستین تیم عملیات ویژه آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا (سیا) در روز ۱۹ تیرماه ۱۳۸۱ (۱۰ ژوئیه ۲۰۰۲) وارد عراق شدند. این تیم شامل اعضای بخش مأموریت‌های ویژه سازمان سیا (SAD) بود. بعدها اعضای نخبه قرارگاه مشترک عملیات‌های ویژه ارتش آمریکا (JSOC) نیز به آن‌ها پیوستند. این دو با هم شرایط لازم برای حمله نیروهای متعارف را فراهم نمودند. فعالیت این نیروها متقاعد کردن بسیاری از فرماندهان لشکرهای ارتش عراق به تسلیم و شناسایی رهبران هدف در طول عملیات‌های بسیار پرخطر شناسایی بود (باب وودوارد، ۲۰۰۴).

«برابر گزارش یو اس ای تودی^۲ در ابتدا، مقامات آمریکایی با اطمینان از این که می‌توانند رهبران عراقی را به تسلیم شدن وا دارند، آغاز جنگ را به تعویق انداخته بودند. سیا برای دسترسی به ژنرال‌های عراقی نیازی به شماره تلفن محل کار یا نشانی منزل آنان نداشت بلکه با در اختیار داشتن ابزارهای پیشرفته‌ای مانند پست الکترونیکی مجهز به رولودکس و تلفن‌های همراه با رزمندگان و خانواده آنان ارتباط برقرار می‌کرد.» (برنان، ۱۳۸۲).

گروه عملیات ویژه سیا توانست در شمال عراق گروه‌های پیشمرگه کرد را سازماندهی کرده و جبهه شمالی را به وجود آورد. آن‌ها توانستند پیش از ورود نیروهای ائتلاف، انصارالاسلام (شاخه القاعده عراق) را در کردستان عراق شکست دهند. سپس ارتش عراق را در شمال این کشور عقب برانند. شکست انصارالاسلام باعث مرگ بسیاری از پیکارجویان و کشف تأسیسات جنگ‌افزارهای شیمیایی سرگات شد (باب وودوارد، ۲۰۰۴).

نخستین اقدام بدین صورت بود که سیا در ماه فوریه ۲۰۰۲ احیای تیم‌هایی از افسران سیا در شمال عراق به نام «عامل ارتباط شمال عراق» بود که به نحوی تاریخی با کردهای شمال عراق در یک جبهه قرار داشتند. افسران در ماه ژوئیه وارد منطقه شدند و استخدام عوامل خود را با سختی آغاز کردند. شبکه‌ای از مردم و طوایف محلی را سازمان دادند که نه تنها مایل به گردآوری اطلاعات بودند بلکه حاضر به انجام اقدامات عملی هم بودند. این عملیات در شمال عراق و نیز از طریق مرزهای جنوبی و غربی کشورهای همسایه آن انجام می‌گرفت. بلحاظ مشکلات بعدی از تشویق ارتش عراق به تسلیم شدن صرف نظر کرده و به یگان‌های نظامی عراق پیشنهاد شد که جنگ افزار خود را زمین بگذارند و به خانه هاشان بازگردند. ماه‌ها قبل از جنگ، سیا پایگاه‌هایی در صحرای جنوب غربی عراق با پوشش عشایر محلی برای سازمان دهی و تجهیز شبکه‌های قبیله‌ای عراق تشکیل داده بود. تیم‌های عملیاتی سیا، با اتکا به ژنرال شوانی

¹. Special Activities Divisi

از افسران جنگ عراق با ایران، در روزهای پیش از آغاز جنگ توانستند وارد عراق شده و با کمک شبکه داخلی مانع انهدام پل‌های روی رودخانه فرات شوند و راه رسیدن به بغداد را باز نگاه دارند. عده‌ای هم مانع به آتش کشیدن چاه‌های نفت در جنوب عراق شدند. سیا مقادیر زیادی سلاح و تجهیزات را بصورت هوایی در اختیار کرده‌های شمال عراق قرار داد. سپاه پاسداران ایران هم چند تن سلاح تحویل کرده‌ها داده بود (تنت، ۱۳۸۸؛ ۴۲۳-۴۱۸).

سازمان سیا در ترفند «پوشش دفاعی» به طور نظام مند و دقیق از فعالان مصالحه در امریکا استفاده کرد. سه گروه از این فعالان به منطقه ویژه در بغداد که تصور می‌شد محل آغاز نبردی سرنوشت ساز باشد اعزام شدند. رهبران عراقی نیز «پوشش دفاعی» را در کارخانه‌ها و سایر موضوعی که برای مردم از اهمیت بالایی برخوردار بود قرار دادند. انبار مهمات متعلق به گارد جمهوری در این مکان‌ها جای داده شده بود اما ذخیره‌ای عظیم از سلاح‌هایی که برای سال‌ها مقاومت کافی بود به طور مخفیانه در زیر زمین نگهداری می‌شد. این تأسیسات به ظاهر غیر نظامی مرکز دپوی موشک‌هایی بود که باید تحت نظارت سازمان ملل نابود می‌شدند. بدین ترتیب، قرار دادن پوشش دفاعی در مواضع مهم و حساس به منزله دامی گسترده برای عراقی‌ها بود. این افراد نیز برای آن که در زمان بمباران با نیروهای آمریکایی ارتباط برقرار کنند به وسایل ارتباطی دقیق و حساسی مجهز بودند که به سختی ردیابی می‌شد. بعدها معلوم شد که در تعیین محل دقیق انبارهای مهمات، موضع صدام و رهبران وی نقش چشمگیری ایفا کرده‌اند. امریکا هنوز موضوع آن همه مهمات و سلاح را که بحث انگیز نیز بوده، مسکوت گذاشته است (برنان، ۱۳۸۲).

نیروهای «سپر انسانی»^۱ در حقیقت خود از عوامل سازمان سیا بودند که برای برقراری ارتباط با ژنرال‌های عراقی به این کشور اعزام شده بودند. طبق گزارش ولید رباح گزارشگر روزنامه لبنانی «صوت الاروبا»، این عملیات منجر به فرار مقامات عالی رتبه گارد جمهوری و ارتش عراق شد که به طور دسته جمعی سربازان خود را ترک کردند. مقامات اطلاعاتی امریکا با ژنرال‌های عراقی و رهبران حزب حاکم ارتباط گرفته و یادآورد شده‌اند که آنان تنها در صورت تسلیم شدن، فراهم کردن تمهیدات کودتا و مخالفت با کاربرد سلاح‌های میکروبی، شیمیایی از تسهیلاتی نظیر پناهندگی و نقش داشتن در دولت جدید عراق برخوردار خواهند شد (همان). روز هفتم آوریل نیروهای سیا وارد بغداد شدند و هشتم آوریل حکومت صدام سرنگون شد (تنت، ۱۳۸۸؛ ۴۳۰).

---

1. Human Shield

تصرف فرودگاه به نیروهای امریکایی امکان داد نقشه‌ای را که طرح کلی آن پیش از این در اختیار پناهندگان عراقی قرار گرفته بود، اجرا کنند. این افراد که اینک به خوبی می‌دانستند تضمین‌های امریکا قابل اعتماد است اطلاعات کاملی از مواضع نظامی اطراف فرودگاه و تونل‌هایی که از کاخ جمهوری تا فرودگاه امتداد داشت در اختیار امریکاییان قرار دادند. تونل‌های یاد شده را برای صدام ساخته بودند تا در صورت بروز خطر از این راه فرار کند. نیروهای امریکایی این تونل‌ها را در شرایطی تصرف کردند که هیچ کس جز مقام رده اول گارد جمهوری از موضوع با خبر نبود (برنان، ۱۳۸۲).

بحث (تجزیه و تحلیل)

بطور کلی اقدامات اجرایی سازمان سیا در جنگ عراق بشرح جدول زیر دسته بندی شده است:

<p>دستگیری و بازجویی از ابن‌الشیخ‌اللیبی (مسئول پادگان آموزشی القاعده را در پاکستان)</p>	<p>تلاش سیا برای دست‌یابی به اطلاعات سلاح‌های کشتار جمعی از خاک عراق</p>	<p>نقش اجرایی سازمان سیا پیش از جنگ</p>
<p>اعزام خویشاوندان مقیم آمریکای دانشمندان عراقی در مه ۲۰۰۲ خانم سوسن الحداد عراقی مقیم آمریکا از جانب سیا دعوت به همکاری شد و به عراق اعزام شد.</p>	<p>برنامه‌های اجرایی سازمان سیا در جنگ عراق در رده عملیاتی و تاکتیکی در راستای عملیات آماده سازی اطلاعاتی میدان نبرد</p>	<p>۱- کمک به طرح ریزی حفاظت از نیروهای نظامی شامل ارزیابی هیدرولوژیکی ۲- همکاری‌های بین‌سازمانی و شناسایی هر گونه خطرات نفتی ۳- تلاش برای شناسایی تأسیسات نفتی که احتمالاً بمب گذاری شده ۴- همکاری با فرماندهی مرکزی ایالات متحده ۵- ارزیابی‌های اطلاعاتی درباره عراق، ارتش عراق، قبایل و افراد کلیدی برای برنامه ریزی و استفاده در عملیات نظامی ۶- کار روی نیروهای نظامی و شبه نظامی عراق ۷- برآورد نقاط قوت دشمن و برنامه ریزی عملیات ائتلاف ۸- اطلاعاتی در زمینه جنبه‌های تاکتیکی زمین و شناسایی منابع مالی رژیم صدام حسین ۹- تهیه یک نقشه دیجیتالی از عراق که تمام گذرگاه‌های مرزی و داده‌های جغرافیایی ۱۰- برنامه استراتژیک برای خنثی کردن فعالیت‌های تروریسم عراق در واکنش به جنگ ۱۱- تهیه برنامه اخلال در فعالیت‌های جایگزینی و هواداران گروه‌های تروریستی</p>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اقدامات عملی سیا در صحنه عملیات در آستانه و حین جنگ	اعزام تیم‌های عملیات ویژه سیا (SAD) در ۱۰ ژوئیه ۲۰۰۲ به شمال و جنوب عراق	۱- نیروها متقاعد کردن بسیاری از فرماندهان لشکرهای ارتش عراق به تسلیم ۲- شناسایی رهبران هدف ۳- سازماندهی گروه‌های پیشمرگه کرد ۴- شکست نیروهای انصارالاسلام (شاخه القاعده عراق) در کردستان ۵- عقب راندن ارتش عراق در شمال این کشور ۶- کشف تأسیسات جنگ‌افزارهای شیمیایی سرگات ۷- تشکیل تیم عملیات ویژه در مرزهای جنوبی و غربی کشورهای همسایه و سازمان دهی و تجهیز شبکه‌های قبیله‌ای عراق ۸- جلوگیری از انهدام پل‌های روی رودخانه فرات ۹- واگذاری مقادیر زیادی سلاح و تجهیزات را بصورت هوایی در اختیار کردهای شمال عراق ۱۰- تشکیل سپر انسانی ۱۱- تشکیل پوشش دفاعی
--	--	---

آماده شدن سیا برای جنگ عراق

در عراق شرایط ویژه حکم فرما بود بطوری که نسخه افغانستان در این کشور قابل اجرا نبود، پایگاه مردمی صدام، نظام بسته سیاسی و اطلاعاتی، ساختار حزب بعث و از طرفی درگیری سیا با جنگ تروریسم امکان آن را گرفت.

با توجه به تأثیر زیاد حضور تیم‌های عملیاتی سیا در افغانستان انتظار می‌رفت سیا در عراق نیز بتواند مأموریت مشابه را به انجام برساند. (تنت، ۱۳۸۸؛ ۲۴۱). ولی با بررسی گروه ویژه عملیات سیا به این نتیجه رسیدند که در آن شرایط نمی‌توان همانند عملیات افغانستان در عراق نیز عمل کرد.

با توجه به اینکه سیا در افغانستان درگیر جنگ با تروریسم و به دنبال شکار بن لادن رهبر القاعده بود، در برنامه‌ها و طرح‌های خود عراق را در رده چندم حمایت از تروریسم قرار داده بود و بیشتر به سایر کشورها از جمله پاکستان و ایران در حمایت از تروریسم و در اختیار قرار دادن پناهگاه برای آن‌ها مضمون بود و با توجه به اینکه عراق کشوری با نظام سیاسی دیکتاتوری و غیر دینی و برپایه آرمان‌های عربی بود جایی برای حمایت از تروریست‌های اسلام‌گرا در آنجا یافت نمی‌شد به همین جهت کمترین منابع و دسترسی به این کشور و جامعه آن را داشت و اصولاً به همین منظور علاقه‌ای به جمع‌آوری اخبار و اطلاعات گسترده از این کشور نداشت تا اینکه کار تهیه برآورد ملی اطلاعات درباره حمایت عراق از تروریسم و نیز داشتن سلاح کشتار جمعی از سوی کاخ سفید به این سازمان ابلاغ شد چرا که بر اساس تجربه و اعتبار سیا، نیاز بود این سازمان مشروعیت دخالت در عراق را تأیید کند از این زمان بود که سیا به این باور رسید در صورتی که کار روی عراق را پیگیری نکند دفتر طرح‌های ویژه وزارت دفاع که به تازگی تأسیس شده جای آن را می‌گیرد به همین منظور وقتی این سازمان کار روی عراق را

برای جنگ و حمله نظامی شروع کرد کمترین اطلاعات را از جو و زمین و نیروهای مسلح این کشور داشت ولی با این وجود توانست کارنامه قابل قبولی از خود بجا گذاشته و با چند اقدام عمده عملیات را تسهیل کرد.

سیا در جریان جنگ با تروریسم به وجود و تردد گروه انصارالاسلام (شاخه القاعده عراق) پی برده بود و به این نتیجه رسیده بود که این گروه تردداتی در کردستان عراق و بغداد داشته‌اند ولی از ارتباط آن‌ها با رژیم صدام مطمئن نبود که البته این دو روی یکدیگر کنترلی نداشتند. سیا با استفاده از تجارب جنگ با تروریسم در افغانستان توانستند ضربه قابل ملاحظه‌ای به این گروه که در پوشش امور خیریه کار می‌کردند بزند و یکی از اقدامات اجرایی سیا در عراق به حساب می‌آمد.

تفاوت نقش عملیات اجرایی سیا در عراق و افغانستان

سیا در افغانستان تلاش درخشانی از خود بر جای گذاشت چرا که از زمان شکل‌گیری القاعده در این کشور و سپس درگیری‌های محدود با القاعده و تعرض این سازمان تروریستی به سفارت خانه‌های امریکا در آفریقا در سال ۱۹۸۸ و نیز ناو کول در سال ۲۰۰۰ فرصت کار و جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات بر روی این سازمان و پناهگاه آن در افغانستان را داشت و از ظرفیت مجاهدان افغان که مخالف رژیم طالبان بوده استفاده کرد و توانست بلافاصله پس از حوادث ۱۱ سپتامبر طرح حمله به افغانستان را با نقش اجرایی خودش پیاده کند و رژیم طالبان را سرنگون کند که البته توقع سیاستمداران را نیز نسبت به توانمندیش افزایش داد.

سیا در جنگ افغانستان یک دست بود و فرماندهی واحدی داشت در حالی که در عراق پشتیبانی جنگ بود. این سازمان طرحی داشت و ماه‌ها پیش از حملات ۱۱ سپتامبر راهبرد خود را در قبال این کشور تهیه و پالایش کرده بود. هدف از این برنامه ریزی آمادگی داشتن برای تعقیب القاعده بود. سیا برابر تجربه سال ۱۹۹۰ به این نتیجه رسیده بود که تلاش برای پیدا کردن یک رهبر نظامی که بتوان جای صدام را بگیرد به جایی نمی‌رسد. صدام مرتب افسران ارشد خود را می‌کشت و آنها را جابجا می‌کرد. در افغانستان عملیات پنهان همراه با برنامه نظامی گسترده موفقیت آمیز بود (تنت، ۱۳۸۸؛ ۴۱۸-۴۱۶).

سپر انسانی و پوشش دفاعی شیوه دفاع صدام

یکی از تجربیات جنگ ۱۹۹۱ آمریکا علیه عراق که منجر به اخراج این کشور از خاک کویت شد، استفاده صدام از سپر انسانی در حفاظت از تأسیسات و اماکن حساس بود، سازمان سیا از

این نگرش و شیوه صدام استفاده کرد و عراقی‌های مقیم خارج را در آستانه جنگ به این کشور فرستاد و صدام نیز بی اطلاع از همکاری دوجانبه این افراد با سرویس اطلاعاتی سیا آن‌ها را در اماکنی که شاید در ظاهر نیاز به حفاظت نداشت گماشت و این افراد با استفاده از تجهیزات فنی توانستند از محل خود اطلاعاتی را به سیا داده و باعث شد نیروهای امریکایی این اماکن را بدون درگیری و انفجار تسلیم کنند که در واقع زرادخانه‌های عراق بود. همچنین از این شیوه صدام در حفاظت از اماکن و تأسیسات نفتی و حساس مانند سد‌ها و پل‌ها استفاده کرد بطوری که در زمانی نیروهای بعث قصد تخریب آن‌ها در جریان عملیات داشتند از اقدام آن‌ها جلوگیری کردند. سیا با وجود فرصت کم ولی توانست از طریق کردهای شمال عراق پیام خود را به نیروهای ارتش عراق که برخی از آن‌ها نیز به لحاظ تبعیض‌های بعثی‌های ارتش دلگرمی به دفاع نداشتند برساند که در صورت تسلیم شدن جان آن‌ها حفظ شده و به موقع از عراق خارج می‌شوند. به همین منظور از تسلیم شدن عمده قوای ارتش عراق خودداری کرد چون امکان نگهداری اسرا را نداشتند و به آن‌ها گفتند سلاح را زمین گذاشته و میدان جنگ را ترک و به خانه‌های خود بروند. سیا توانست در این خصوص اعتماد فرماندهان عراقی را جلب نمایند.

تأثیر وسایل ارتباط جمعی در اجرای عملیات روانی آمریکا

در تهاجم امریکا به عراق، وسایل ارتباط جمعی نقش مهمی در تأثیرگذاری بر افکار عمومی مردم جهان بر عهده داشتند. اهمیت این موضوع را می‌توان در نحوه گزارش اخبار و اطلاعات مربوط به فجایع انسانی دریافت، چرا که در طول حملات نیروهای اشغالگر و مخالفت‌های مردمی اکثر نقاط دنیا با جنگ، نیروهای اشغالگر با سانسوراطلاعات مربوط به جنگ، به خوبی نشان دادند که در شرایط جنگی می‌خواهند تمام دستگاه‌های خبری و رسانه‌ها در خدمت منافع آنان قرار گیرد (ماه پیشانیان، ۱۳۸۷). در واشنگتن، مسئولان رسانه‌ای کاخ سفید، وزارت امور خارجه و پنتاگون، شبانه روز مراقب رسانه‌های بین‌المللی بودند. دفتر ارتباطات جهانی کاخ سفید که از اوایل همان سال همکاری‌های نزدیکی با کارشناسان اطلاعات استراتژیک دفتر رسانه‌ای بوش، وزارت امور خارجه، سیا، شورای امنیت ملی و پنتاگون داشت، صحنه‌ها و نمایش‌های تلویزیونی برای سیاستمداران را آماده می‌کرد (کلاسن، ۱۳۸۵).

آمریکایی‌ها از تکنیک‌های سطح راهبردی عملیات روانی برای متقاعد کردن افکار عمومی جهان، استفاده نموده و در سطح عملیاتی و تاکتیکی آن‌ها با تقسیم بندی جامعه عراق (رهبران، نیروهای مسلح و مردم) تاکتیک‌ها و تکنیک‌های عملیات روانی را بر روی آن‌ها اجرا

نمودند. دستگاه عملیات روانی آمریکا با علم و اطلاع از وضعیت داخلی عراق و با استفاده از تجارب قبلی و با همکاری و همراهی نهادها، مؤسسات و شبکه‌های خبری مهم خود، جنگ روانی پرحجمی را قبل و حین و بعد از جنگ در سطوح مختلف راهبردی، عملیاتی، تاکتیکی و تحکیمی اجرا کردند و در عملیات روانی خویش بیشتر از تکنیک‌های بزرگ نمایی، برچسب زدن، متقاعد کردن، بی اعتماد سازی، دیپلماسی رسانه‌ای، تضعیف روحیه، تبلیغات، تفرقه، تروس و تهدید استفاده نمودند و برای پیشبرد عملیات روانی خویش در سطوح مختلف بیشتر از ابزارهای رسانه، ماهواره، اینترنت، فیلم، رادیو و اعلامیه استفاده نمودند (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۰).

نتیجه گیری

کارکرد تمامی سازمان‌های اطلاعاتی تولید اطلاعات از اهداف و موضوعات مختلف است. این سازمان‌ها در روند سیاست گذاری سه نقش عمده: شناختی، نظارتی و اجرایی (عملیات پنهان) را بر عهده دارند.

پرسش اساسی این پژوهش این است که چه رابطه‌ای میان نقش اجرایی آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا با سیاست خارجی این کشور در بحران عراق (سال ۲۰۰۳) وجود دارد؟ همان گونه که رئیس این سازمان می‌گوید: سیا در عراق بر خلاف افغانستان، پشتیبانی اطلاعاتی ارتش، در زمینه مکان نیروها و قابلیت‌های نظامی عراق، ارزیابی جو سیاسی، هماهنگی شبکه‌ای از بومیان طرفدار آمریکا که قبلاً راه را برای پیشروی نظامی آمریکا هموار کرده بودند، انجام عملیات خرابکاری و... را بر عهده داشت.

این سازمان نقش اجرایی خود را به صورت عملیات پنهان در مرحله قبل و حین جنگ انجام داد. به طوری که با نفوذ و استقرار عوامل خود در کردستان عراق و نیز بیابان‌های جنوبی و مرز اردن قبل از عملیات کمک قابل توجهی برای تسهیل عملیات به انجام رساند. همچنین استفاده از عملیات سری برای دستگیری و نابودی سران حزب بعث و شخص صدام حسین؛ اجرای عملیات روانی در سقوط بغداد؛ انحلال ارتش عراق؛ جستجو و تعقیب عناصر تروریستی القاعده به رهبری ابومصعب الزرقاوی و بازجویی از دستگیر شدگان و نیز تشکیل سپر انسانی در برابر عملیات‌های تخریبی پل‌ها و نیروگاه‌ها و سدها نقش اجرایی خود را انجام داد.

سازمان سیا در جنگ عراق نقش شناختی قابل ملاحظه‌ای انجام داد ولی این سازمان در مقایسه با عملیات علیه طالبان در افغانستان که فرصت زیادی برای طرح ریزی و هدایت تلاش

اطلاعاتی داشت در عراق با درجاتی از بی میلی وارد صحنه شد و بلحاظ زمان می‌توان آن را عملیات تعجیلی برای سیا دانست چرا که در بحث مبارزه با تروریسم سیا عراق را در رده بعد از چند کشور دیگر قرار داده بود و با وجود کمبود شدید اطلاعات از وضعیت سلاح کشتار جمعی صدام، در اجرای عملیات پنهان تلاش قابل ملاحظه‌ای به انجام رساند. این سازمان توانست اقداماتی را در کردستان عراق علیه ارتش بعث به اجرا درآورد و نظامیان را تشویق به ترک میدان نبرد و زمین گذاشتن سلاح‌هایشان کند و در مرزهای جنوبی عراق و هم مرز با اردن و عربستان توانست از وجود عشایر و نظامیان مخالف صدام به نحو قابل قبولی که عملیات آزاد سازی عراق را تسهیل کند استفاده کند. این سازمان با استفاده از شبه نظامیان داخلی عراق از پالایشگاه‌های نفت عراق حفاظت کرد و مانع از بروز بحران زیست محیطی در جنوب عراق شد. همچنین با استفاده از این داوطلبان مردمی تأمین پل‌های مسیر بصره تا بغداد را برقرار کرد که حرکت نیروهای تک ور ایالات متحده را تسهیل کرد. این سازمان با استفاده از عراقیان مقیم ایالات متحده توانست کانال‌های زیر زمینی ارتباطی بین کاخ ریاست جمهوری و فرودگاه بغداد را شناسایی و تأمین کند بطوری که بسیاری از سران نظام را به فرودگاه منتقل و از عراق خارج کرد. همچنین این سازمان در بررسی علت استقرار مدافعان خارج نشین عراق در اماکن غیر ضروری از موقعیت زرادخانه‌های عراق باخبر شد و در طول جنگ از انفجار و بمب باران آن‌ها محافظت کرد.

رژیم بعث یک نظام بسته با ساختار اطلاعاتی گسترش یافته‌ای بود که امکان نفوذ در ساختار آن و جامعه این کشور بسیار سخت و غیر ممکن بود. بنابراین سیا از نقطه ضعف این کشور که گروه‌های ناراضی کردستان عراق و نیز مناطق بیابانی هم مرز با اردن بود استفاده کرد و به جمع آوری اخبار و تجهیز قبایل پرداخت. همان گونه که آورده شد سیا با وجود داشتن نقش پشتیبانی اطلاعاتی در جنگ عراق، از لحظه تصمیم به جنگ نقش خود را پررنگ کرد و با جمع آوری اطلاعات تاکتیکی و نیز شرکت مستقیم افسران آن در جنگ پیشروی نیروهای نظامی را تسهیل کرد و از طرفی با همراه کردن بسیاری از مخالفان صدام در صدد جلوگیری از عملیات تخریبی و انهدامی صدام برآمد و هرچند در همراهی با سیاست توسعه طلبانه کابینه بوش از خود تردید نشان داد ولی با قبول تهیه گزارش برآورد ملی اطلاعات عملاً وارد پیکار شد و با وجود اطلاعات محدود توانست در تصرف عراق و پس از آن نقش قابل ملاحظه‌ای به عنوان ابزار شناختی و عملیات پنهان (اجرایی) از خود نشان داد.

با عنایت به اینکه عملیات سیا در عراق جزء عملیات‌های پنهان محسوب شده بنابراین در دوره‌های آینده قطعاً یکسری اطلاعات دیگر از نقش اجرایی این سازمان در عراق منتشر خواهد شد که پیشنهاد می‌شود از سوی پژوهشگران مورد واکاوی دوباره قرار گیرد.

منابع

- آلیسن، گراهام، ترجمه منوچهر شجاعی (۱۳۶۴). شیوه‌های تصمیم‌گیری در سیاست خارجی: تفسیری بر بحران موشکی کوبا، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
- باب وودوارد، ترجمه فریدون دولتشاهی (۱۳۸۵)، طرح حمله (۲۰۰۴)، چاپ یکم، تهران: انتشارات اطلاعات
- پریست، دینا و آرکین، ویلیام ام، ترجمه هرمز همایون‌پور (۱۳۹۲)، امریکای فوق سری، نظام اطلاعاتی آمریکا: چگونگی برآمدن حکومت پلیسی جدید در ایالات متحد آمریکا، چاپ یکم، تهران: انتشارات کندوکار
- ترنر، استانسفیلد، ترجمه حسین ابوترابیان، (۱۳۹۵)، پنهان کاری و دموکراسی، چاپ هفتم، تهران: انتشارات اطلاعات
- تنت، جرج، ترجمه علی اکبر عبدالرشیدی، (۱۳۸۸)، در چشم طوفان، خاطرات جرج تنت، چاپ یکم، تهران: انتشارات سروش
- خلیفه، عمر هارون، ترجمه محمد جعفر سعدیان (۱۳۸۸). روانشناسی و سازمان‌های اطلاعاتی، چاپ یکم، تهران: ابتکار دانش
- خوشوقت، محمدحسین، (۱۳۷۵)، تجزیه و تحلیل تصمیم‌گیری در سیاست خارجی، چاپ یکم، تهران، وزارت امور خارجه
- ریزن، جیمز، (۱۳۸۶)، ترجمه وحید شیرغلامی، معرفی و نقد کتاب: وضعیت جنگی (سرگذشت پنهان سیا و دولت بوش)، سیاست خارجی، تابستان ۱۳۸۶ - شماره ۸۲ ص ۴۷۴-۴۵۹.
- قوام، سید عبدالعلی (۱۳۸۴). اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات سمت
- مقتدر، هوشنگ، (۱۳۵۸) مباحثی پیرامون سیاست بین الملل و سیاست خارجی، چاپ یکم، تهران، انتشارات دانشکده علوم سیاسی و اجتماعی
- میرمحمدی، مهدی (۱۳۹۰)؛ سازمان‌های اطلاعاتی و سیاست خارجی: مطالعه موردی نقش سازمان سیا در سیاست خارجی آمریکا، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر

- برنان، فیل (۱۳۸۲) ترجمه جلیلیان، شیلا، جنگ پنهان: سیا صدام حسین را مغلوب کرد؟، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۳۴، تابستان صص ۳۱۴-۳۲۱
  - کلاسن، الوی، ۱۳۸۵، ترجمه عسگر قهرمانپور، جنگ عراق و نفوذ استراتژیک جوامع اطلاعاتی، فصلنامه مطالعات عملیات روانی، شماره ۱۲، صص ۶۸ تا ۸۳، بهار
  - گلشن پژوه، محمودرضا، ۱۳۹۱، «نقش سازمان‌های اطلاعاتی در ارتقای قدرت نرم کشور»، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره مسلسل ۵۶، شماره دوم، سال پانزدهم، صص ۱۲۲-۱۳۸، تابستان
  - سلیمانی، احمد، و همکاران، (۱۳۹) عملیات روانی آمریکا علیه عراق در جنگ ۲۰۰۳ میلادی، فصلنامه روان شناسی نظامی، سال دوم، شماره هفتم، صص: ۳۷-۴۸، پاییز
  - محمدی لرد، عبدالمحمود (۱۳۹۰) سازمان‌های اطلاعاتی و ثبات سیاسی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۳ پاییز، سال چهارم شماره سوم، صص ۱۹۰-۱۵۴
  - میرمحمدی، مهدی (۱۳۹۰ ج)، سازمان‌های اطلاعاتی و سیاست خارجی: چارچوبی برای تحلیل، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۳ پاییز، سال چهارم شماره سوم، صص ۲۲۷-۱۹۱
  - میرمحمدی، مهدی (۱۳۹۰ الف). نقش سازمان‌های اطلاعاتی در سیاست خارجی: مطالعه موردی نقش سازمان سیا در سیاست خارجی آمریکا، پایان نامه دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
  - شبکه خبری العالم، (۱۳۹۵)، کد خبر ۱۸۳۷۱۵۸ <http://fa.alalam.ir/news/1837158>
  - پیتر برگن (۱۳۹۵) بررسی نقش سیا در سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا، مشرق نیوز، کد خبر: ۲۰۱۳۸۳ تاریخ انتشار: ۱۶ فروردین ۱۳۹۲
  - James Risen, (2006), State of War: The Secret History of the CIA and the Bush Administration, New York Free Press, pages:256.
- عملیات آزادسازی عراق
- <http://learning.blogs.nytimes.com/2003/04/11/missions-accomplished>
- بروز رسانی ۲۵ ژوئن ۲۰۱۲